

Irina Khavina

Ph.D. in pedagogy, associate professor, National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”, associate professor of the department of pedagogy and psychology of management of social systems of academician I. Zyazyun; Kharkiv, Ukraine;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9038-0892>;
E-mail: irinakhavina@gmail.com

Yuliia Chebakova

Ph.D. in pedagogy, associate professor, National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”, associate professor of the department of pedagogy and psychology of management of social systems of academician I. Zyazyun; Kharkiv, Ukraine;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9317-8585>;
E-mail: chebakova.khpi@gmail.com

**DEVELOPMENT OF LIFE VALUES IN FUTURE BACHELORS DURING THE
PERIOD OF STUDY IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS**

Abstract: the article focuses on the development of future bachelors' life values during the period of study in higher education institutions. The theoretical and methodological analysis of the definition of “life values” is carried out. The issue of formation of the concept of students' life values is considered. Various classifications of the development of students' life values are substantiated. The study of the state of development of future bachelors' life values during the period of study in a higher education institution is carried out. Recommendations for the further development of life values of both future bachelors and specialists are given.

Key words: life values; future bachelors; students; period of study; higher education institution.

Ірина Хавіна

кандидатка педагогічних наук, доцентка, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”, доцентка кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка І. Зязюна; Харків, Україна;
E-mail: irinakhavina@gmail.com

Юлія Чебакова

кандидатка педагогічних наук, доцентка, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”, доцентка кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка І. Зязюна; Харків, Україна;
E-mail: chebakova.khpi@gmail.com

**РОЗВИТОК ЖИТТЄВИХ ЦІННОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ
ПРОТЯГОМ ПЕРІОДУ НАВЧАННЯ У ЗВО**

Анотація: у статті приділено увагу розвитку життєвих цінностей у майбутніх бакалаврів протягом періоду навчання у закладах вищої освіти. Проведено теоретико-методологічний аналіз дефініції “життєві цінності”. Розглянуто питання становлення поняття життєві цінності у студентів. Обґрунтовані різні класифікації розвитку життєвих цінностей у студентів. Проведено дослідження стану розвитку життєвих цінностей у майбутніх бакалаврів протягом періоду навчання у закладі вищої освіти. Надані рекомендації, щодо подальшого розвитку життєвих цінностей як у майбутніх бакалаврів, так й фахівців.

Ключові слова: життєві цінності; майбутні бакалаври; студенти; період навчання; заклад вищої освіти.

Ірина Хавіна, Юлія Чебакова

Розширена анотація для ознайомлення з цією темою:

“Розвиток життєвих цінностей у майбутніх бакалаврів протягом періоду навчання у ЗВО”

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасне українське суспільство перебуває в економічних, політичних і соціальних перетвореннях, які впливають на складний процес становлення нових поколінь. Здійснення певного вчинку спонукає людину прагнути до відповідальності та до страху невідповідності, страх помилитися чи зробити неправильний крок у самостійному житті і допуститися помилки. Вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на процес прийняття життєвих рішень молодими людьми є актуальною і важливою. Момент життєвого шляху, який являється для особистості важливим рішенням, носить ситуацію орієнтирів та можливостей. У сучасних концепціях розвитку вищої освіти наголошується, що освіта повинна не тільки забезпечити майбутніх фахівців глибокими знаннями, але й сприяти розвитку особистісної позиції студентів, формувати чіткі орієнтири життєдіяльності, вміння виокремлювати істинні цінності. Перед системою освіти постає необхідність пошуку нових і

модернізації існуючих підходів до організації та змісту освітнього процесу. Завданням вищої школи є формування стійкого інтересу до власного життя та здоров'я. З огляду на це, актуальним залишається питання аналізу тих цінностей, що нині пропонує нам життя та системи ціннісно-нормативних структур у молодого покоління з метою їх визначення, на розвиток яких слід орієнтувати систему професійної підготовки студентів під час їх навчання в закладах вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми, і на які спирається автор. Проблемою дослідження розвитку життєвих цінностей у студентів під час навчання займалися вітчизняні та зарубіжні науковці, такі, як Т. Кочубей, А. Очеретяний. Науковцями було уточнено сутність ключових понять, що пов'язані з життєвими цінностями: “життєві цінності студента”, “ієрархія життєвих цінностей студента”, “сенситивність студента”, “ментальність студента”, “формування життєвих цінностей студентів”.

Проблемою дослідження життєвих цінностей займався відомий психолог

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ

А. Маслоу. Він вважав, що потреби особистості складають п'ять основних груп у порядку ієрархічної значимості. Згідно з А. Маслоу, потреби людини є ієрархізованими і утворюють своєрідну піраміду. Причому первинні потреби є основою піраміди, а вторинні її завершують.

Наукові праці, в яких розглядається вплив життєвих цінностей на якість професійної підготовки студентів вітчизняних ЗВО, можемо зустріти у О. Безлюдний, І. Бурцева, О. Зазимко, О. Столярчук. Науковцями було визначено основні термінальні цінності студентів закладів вищої освіти України.

Великий вклад у розвиток життєвих цінностей внесли О. Романовський, Т. Гура, С. Резнік, які у своїх працях, показують як розвиваються та впливають особистісні, лідерські якості на життєдіяльність людини. Науковці, зокрема О. Романовський, стверджують, що життєві цінності не виникають самі по собі, а є результатом тривалого процесу їх формування впродовж діяльності та життя особистості. Засвоєння життєвих цінностей відбувається під час набуття особистістю знань, вмінь та навичок, особистісного та соціального досвіду, розуміння суті явищ і факторів дійсності та свого місця в суспільстві.

Науковець Д. Тільман наголошує, що життєві цінності студента є основою для вибору цілей та способів його діяльності, а також допомагають усвідомити заради чого він живе, вчиться, обирає ту або іншу професійну діяльність.

Аналіз наукових праць українських вчених засвідчує, що українська наука досліджувала питання життєвих цінностей студента в різних спектрах. Так дослідниця С. Гусаківська розглядає ціннісно-смыслову сферу як складну, багаторівневу, ієрархізовану структуру. Кадикова Т., в своїх працях досліджує динаміку ціннісних орієнтацій студентів психологів.

Але на розвиток життєвих цінностей впливають не тільки позитивні

явища, а й негативні, наприклад, різні конфліктні ситуації, подоланням яких займалася Н. Підбуцька. Вона наголошує, що подолання конфліктних ситуацій та відповідальність виступає інтегральною якістю особистості фахівця і впливає на якість здійснення усіх видів професійної діяльності.

Останнім часом зростає кількість досліджень українських та зарубіжних науковців, спрямованих на вивчення змісту психологічної та емоційної готовності фахівців, зокрема О. Асмолов, Г. Балл, Л. Зао, Н. Коксаль, А. Якарь, М. Д'яченко, Т. Жванія, Л. Кандибович, С. Максименко, В. Моляко та інші.

Разом із цим, сучасний стан професійної підготовки виявляє недостатній рівень розробленості проблеми розвитку життєвих цінностей майбутніх фахівців протягом усього періоду навчання у закладах вищої освіти.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Досі залишаються недослідженими питання розвитку життєвих цінностей у структурі професійної компетентності майбутніх бакалаврів під час навчання у закладах вищої освіти. У наведених дослідженнях висвітлено лише окремі аспекти вирішення проблеми розвитку життєвих цінностей у майбутніх бакалаврів протягом періоду навчання. Варто зауважити, що комплексного дослідження шляхів удосконалення підготовки фахівців різних спеціальностей на основі положень системного, компетентнісного й особистісно-орієнтованого підходів та інших на сьогодні немає.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Визначення, обґрунтування та передумови розвитку життєвих цінностей у майбутніх бакалаврів протягом періоду навчання у закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ

Формування особистої системи цінностей досить складний і тривалий процес. Основу системи цінностей складають ціннісні орієнтації — найважливіші елементи внутрішньої структури особистості, які базуються на її життєвому досвіді. Очевидно, що система цінностей особистості формується поетапно протягом життя, починаючи з раннього віку, закріплюючись у сім'ї, школі, середніх, спеціальних і вищих навчальних закладах. Формування цілей нерідко пишуться нечітко, ускладнюють їх досягнення. Особистість людини дає розгорнутий вигляд життєвих цілей, інтересів, життєвих прагнень тощо.

Слід зазначити, що життєві цінності — одна із головних психологічних характеристик людини. Вони відображають усвідомлене ставлення до соціальної діяльності, що пов'язане з мотивацією поведінки і спрямованістю особистості. На нашу думку, життєві цінності — це складний психологічний феномен, який спрямовує та активізує діяльність особистості. Життєві цінності задають зміст і напрямок особистісної поведінки, вчинків, а формуються вони під час засвоєння особистісного та соціального досвіду у вигляді різних цілей, ідеалів, інтересів тощо.

Зазначимо, що поняття “цінності”, як наукову категорію, вперше почали досліджувати у XIX ст.. З 50-х років XX ст. дослідження життєвих цінностей А. Маслоу та Г. Алпорта відбувалось у площині потреб. З 70-х років XX ст. життєві цінності починають розглядатися науковцями як поняття “ціннісні орієнтації”, S. Brown, і “особистісні цінності”.

У другій половині XX ст. американські дослідники К. Роджерс розглядає життєві цінності в площині “життєвих цілей”. Надання під час освітнього процесу свободи студенту, де остання сприяє розвитку природних життєвих ресурсів, досвіду, здатності

робити власний вибір і знаходити найбільш оптимальне рішення при плануванні та здійсненні життєвості особистістю.

В 1970-их роках в психолого-педагогічній практиці з'являються дослідження діагностики життєвих цінностей особистості у вигляді ціннісно-сислової сфери існування людини. Зокрема концепція М. Рокича, де життєві цінності студента представлені як внутрішні ціннісно-сислові переконання, котрі виступають спрямовуючими векторами при конструюванні життєвих стратегій та здійсненні життєдіяльності.

Педагогічна наука і практика, досліджуючи життєві цінності молоді людини як важливий елемент структури її особистості, орієнтує навчально-виховний процес вищого навчального закладу на формування у неї внутрішньої готовності до вибору життєвого шляху, конструювання життєвих стратегій, здійснення певної життєдіяльності щодо задоволення своїх потреб та інтересів на основі прийнятих життєвих цінностей. При цьому особлива увага приділяється усвідомленню смислу життя, виділенню життєвих пріоритетів, вибору життєвого стилю, розвитку життєвих навичок і компетентностей.

Формування системи життєвих цінностей у студентів вищих навчальних закладів здійснюється на основі таких принципів, як: довіра, турбота, безпека, повага до природи мотивації особистості, когнітивний розвиток, самореалізація, творчість. При цьому виокремлюється чотири головні градації при формуванні життєвих цінностей студентів: правильність, інтенсивність, домінантність і включеність.

Для набуття цих характеристичних ознак американська дослідниця Д. Тіллман пропонує дотримуватися спеціального алгоритму формування життєвих цінностей молодих людей: створення ціннісної атмосфери — когнітивна розвідка — актуалізація внутрішніх потреб та вивчення

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ

загальноприйнятих цінностей у суспільстві — запуск механізму стимулів — розвиток навиків формування конкретних життєвих цінностей — саморефлексія щодо конкретних життєвих цінностей — творче самовираження — комунікації — інтеграція обраних цінностей у реальне життя.

Життєві цінності та цілі пов'язані з фундаментальною системою потреб, де мета є формою вираження життєвого ідеалу в смислову сферу особистості. Індивід формує свої життєві цілі на основі самопізнання і самооцінки своїх здібностей. Життєві цінності цементують всі сфери і рівні особистості, вони мають значення для процесу діяльності та нормального самовідчуття особистості в цілому.

У даному дослідженні під життєвими цінностями майбутніх бакалаврів будемо вважати життєві орієнтири особистості, які формують майбутню професійну спрямованість, визначають зміст освітньо-пізнавальної діяльності студента у закладі вищої освіти та відображають стиль соціальної активності під час навчання.

Упродовж навчання у закладах вищої освіти формування життєвих цінностей студента — це безперервний процес, оскільки постійно йде структурування, перебудови особистості, зростання професійної ідентичності. Все це здійснюється завдяки того, як змінюється внутрішній і зовнішній життєвий світ студента під час навчання у закладі вищої освіти.

Сучасна студентська молодь переймає життєві цінності від людей із свого найближчого соціального оточення. У період навчання у закладі вищої освіти у студента формується індивідуальний характер, з яким йому доведеться прожити все життя. На нашу думку це означає, що багато в чому студентський період життя започатковує життєвий шлях людини.

Під час освітнього процесу в ЗВО життєві цінності студента проходить 3 етапи:

- на першому етапі на основі власного життєвого досвіду відбувається переоцінка життєвих цінностей та ідеалів, якими він керувався до вступу у ЗВО;

- на другому етапі здійснюється засвоєння нових життєвих цінностей;

- на третьому етапі відбувається діагностика та формування нової системи життєвих цінностей у практичній діяльності.

На формування життєвих цінностей заклад вищої освіти здійснює вплив через освітні програми та цикл професійно-орієнтованих дисциплін, які складають професійну підготовку фахівця. Здійснює вплив на розвиток та формування життєвих цінностей ціннісне середовище соціуму, в якому перебуває студент.

З метою виявлення життєвих цінностей у майбутніх бакалаврів протягом періоду навчання було проведено емпіричне дослідження.

Дослідження проводилося на базі НТУ “ХПІ” першого та четвертого курсів у кількості 300 респондентів.

Відмітимо, що для проведення анкетування з метою визначення і вивчення життєвих цінностей студентів в Україні часто використовують дві методики: “Морфологічний тест життєвих цінностей” В. Сопіва і Л. Карпушиної та методика “Ціннісні орієнтації” М. Рокіча (пряме ранжування 2-х класів цінностей: термінальних та інструментальних) у модифікації О. Фанталової (“Рівень співвідношення “цінності” і “доступність” в різних життєвих сферах”).

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, проблема дослідження життєвих цінностей особистості репрезентувалась на початку ХХІ ст. у роботах як американських, так і українських дослідників через феномени ціннісно-сислової сфери, життєві цілі, особистісні цінності, життєву значущість (особистісну, соціальну, професійну тощо). Діагностичне її дослідження спрямоване на психолого-педагогічні процеси, що

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ

спонукають виникнення, формування, оновлення змісту системи життєвих цінностей та становлення їх ієрархії у житті особистості.

Проведення емпіричного дослідження серед студентів напряму "Психологія" НТУ "ХП" дало змогу виявити наступне:

Студенти першого курсу мають такі життєві цінності: прагнення закінчити університет, міжособистісні контакти та сімейні стосунки. На високому ієрархічному рівнях у студентів першого курсу знаходяться також матеріальна забезпеченість та відпочинок, що свідчить про незрілість респондентів. Такі життєві цінності як творчість та служіння у жодного студента практично не розвинуті, що свідчить про не здатність жертвувати своїми інтересами заради інтересів інших людей. Служіння поряд із творчістю є вищою життєвою цінністю, що відрізняє духовно зрілих людей.

У студентів четвертого протягом періоду навчання змінюються життєві цінності. Вони прагнуть знайти гідну

роботу, яка б була високооплачувана, знайти себе у житті. Але залишається на високому рівні і навіть зростає прагнення до міжособистісних контактів, що передусім, може бути пов'язано з їхньою професійною підготовкою, яка передбачає розширення міжособистісних контактів. У більшості студентів, під час навчання розвинулися цінності творчості, кар'єри та служіння, що свідчить про їх зростання та зрілість як у професійній, так й у духовній сфері життя.

За результатами дослідження життєвих цінностей у студентів першого та четвертого курсів протягом періоду навчання можемо зробити висновок, що за період навчання в них значно змінилися життєві цінності. Студенти четвертого курсу протягом періоду навчання здобувають не тільки необхідні для їхньої майбутньої професійної діяльності знання та навички, а й розвивають духовні потреби, зокрема здатність ставити інтереси близьких людей вище своїх власних, що свідчить про розвиток в них вищих життєвих цінностей.

Problem setting. Modern Ukrainian society is undergoing economic, political and social transformations that affect the complex process of the formation of new generations. To perform a certain act, a person strives for responsibility and fear of inconsistency, fear of making a mistake or taking a wrong step in an independent life without any mistake. The influence of external and internal factors on the process of making life decisions by young people is relevant and important. The moment of life, which is an important decision for an individual, is a situation of guidelines and opportunities.

According to the Strategy for Reforming Higher Education in Ukraine until 2020, it is necessary to create an environment favourable to the selection and promotion of new (young) leaders of the academic community who are able to add a new dimension to the management of higher education. This makes it possible to form a

certain psychological readiness and abilities at a sufficiently high level, which are necessary for the future specialist in his/her professional educational activity [1; 2].

Modern concepts of higher education development emphasise that education should not only provide future professionals with in-depth knowledge, but also contribute to the development of students' personal position, form clear guidelines for life, and the ability to identify true values. The education system faces the need to find new approaches and modernise existing ones to the organisation and content of the educational process. The task of higher education is to foster a sustainable interest in one's own life and health. In view of this, the issue of analysing the values that life offers us today and the system of value and normative structures of the younger generation remains relevant in order to determine which of them should be focused on the development of

the system of professional training of students during their studies.

First-year students are mostly young men and women aged 17 to 19. This age corresponds to the adolescent and youthful stages of the juvenile postnatal period of human ontogeny. It is characterised by a rapid pace of physical and sexual development. These periods of adolescents' lives are one of the most challenging and responsible in life. They are considered to be crisis periods, as there are drastic qualitative changes that affect all aspects of adolescents' development and life. Accordingly, there is an urgent task to develop life values in people of this age during the educational process in higher education institutions [3; 4].

This necessitates a more detailed consideration of the development of life values in future bachelors' academic activities in the process of professional training in higher education institutions.

Recent research and publications analysis. The problem of studying the development of life values in students during their studies was studied by domestic and foreign scholars such as T. Kochubey [16], A. Ocheretyanyi [16]. Scientists have clarified the essence of key concepts related to life values: “student's life values”, “hierarchy of student's life values”, “student's sensitivity”, “student's mentality”, “formation of student's life values”. In particular, they interpret the student's life values as his/her main life guidelines that determine the future professional orientation, determine the content of his/her educational and cognitive activity in a higher education institution and outline the style and scope of social activity [16, p.194].

The problem of studying life values was dealt with by the famous psychologist A. Maslow. He believed that the needs of the individual comprise five main groups in the order of hierarchical importance: 1) physiological needs; 2) needs for safety of life and activity; 3) social needs; 4) needs for respect; 5) needs for self-realisation [15; 31]. The researcher defined the first two groups of

needs as primary, and the next three as secondary. According to A. Maslow, human needs are hierarchical and form a kind of pyramid. Primary needs are the base of the pyramid, and secondary needs complete it [15; 31].

Scientific works that consider the influence of life values on the quality of professional training of students of domestic higher education institutions can be found in O. Bezlyudnyi [5], I. Burtseva [7], O. Zazymko [12], O. Stoliarchuk [25]. Scientists have identified the main terminal values of students of higher education institutions in Ukraine. The researchers have shown the content of life values of Ukrainian students, which is outlined in the process of teaching certain academic disciplines on the basis of an open innovative educational environment using interactive tools.

A great contribution to the development of life values was made by O. Romanovskyi [21; 22], T. Gura [23], C. Reznik [20], who in their works show how personal and leadership qualities develop and influence human life. Romanovskyi O. argues that life values do not arise by themselves, but are the result of a long process of their formation during the activity and life of an individual. The acquisition of life values occurs when a person acquires knowledge, skills, personal and social experience, understanding of the essence of phenomena and factors of reality and his or her place in society [21].

Scientist D. Tilman emphasises that a student's life values are the basis for choosing goals and methods of their activities, and also help to understand why they live, study, choose a particular professional activity [35].

Analysis of scientific works by Ukrainian scientists shows that Ukrainian science has studied the issue of student life values in different spectrums. For example, researcher S. Husakivska considers the value-sense sphere as a complex, multi-level, hierarchical structure [9, p. 31]. Kadykova T., in her works, explores the dynamics of value orientations of psychology students. [13]. She

has established the characteristic indicators of the development and transformation of students' value orientations while studying in higher education institutions.

However, the development of life values is influenced not only by positive phenomena, but also by negative ones, for example, various conflict situations, which N. Pidbutska was engaged in overcoming [19]. She emphasises that overcoming conflict situations and responsibility is an integral quality of a specialist's personality and affects the quality of all types of professional activity, it requires targeted development in the process of teaching professionally oriented disciplines to higher education students [19, p. 69].

Recently, the number of studies by Ukrainian and foreign scientists aimed at studying the content of psychological and emotional readiness of specialists has been increasing (O. Asmolov, G. Ball, M. Dyachenko, L. Zhao [32], T. Zhvania, L. Kandybovych, S. Maksymenko, V. Moliako and others).

At the same time, the current state of professional training reveals an insufficient level of elaboration of the problem of developing the life values of future specialists throughout the entire period of study in higher education institutions.

The relevance of this problem and its insufficient development led to the choice of the topic of our study.

Highlighting previously unsolved parts of the general problem, to which this article is devoted. The issues of developing life values in the structure of future bachelors' professional competence while studying at higher education institutions remain unexplored. The above studies highlight only certain aspects of solving the problem of developing life values in future bachelors during the period of study. It is worth noting that there is no comprehensive study of ways to improve the training of specialists in various specialities based on the provisions of the systemic, competence and personality-oriented approaches and others.

Paper objective. Definition, justification and prerequisites for the development of future bachelors' life values during the period of study in higher education institutions.

Paper main body. The formation of a personal value system is a rather complex and lengthy process. The basis of the value system is made up of value orientations — the most important elements of the internal structure of a person based on his or her life experience. Obviously, the system of personal values is formed in stages throughout life, starting from an early age, being consolidated in the family, school, secondary specialised and higher educational institutions [10]. The goal justifies the means, and it happens that in the pursuit of goals, we forget about the ultimate goal for which all this was conceived. If all thoughts and efforts start to focus on the means, then we lose sight of why we are doing it all. Goal formulation is often written unclearly, making it difficult to achieve them. The personal characteristics of life aspirations in modern youth function as psychological stages of human formation and integration. The personality of a person gives a detailed view of life goals, interests and identical concepts of life aspirations. The time frame of these constructs leads to a framework of detailed concepts. In psychology, the subject matter, goals are determined by the category of person's life aspirations for which clear ideas are needed. Human goals are manifested both on the basis of internal desires and external environmental requirements.

Actions are used to achieve goals, to achieve a certain motive, they acquire an independent meaning and are separated from the original motivation. The means becomes a goal in itself, external aspirations can be seen as conditions that contribute to the development of personality, they can be self-valued behaviour for people.

It should be noted that life values are one of the main psychological characteristics of a person. They reflect a conscious attitude to social activity, which is associated with the motivation of behaviour and the orientation of the individual. In our opinion, life values are a

complex psychological phenomenon that directs and activates the activities of an individual. They define the general approach and attitude of an individual to the world and to himself or herself. Life values set the content and direction of personal behaviour and actions, and they are formed in the course of assimilation of personal and social experience in the form of various goals, ideals, interests, etc.

It should be noted that the concept of “values” as a scientific category was first studied in the nineteenth century. Since the 1950s, the study of life values by A. Maslow [15; 31] and G. Alport [27] has been conducted in the context of needs. Since the 70s of the twentieth century, life values have been considered by scientists as the concepts of “value orientations”, S. Brown [28], and “personal values” [30]. In particular, G. Alport [27], studying the nature of values, emphasises that a person's future is determined by the formation of his or her personal values. He proposes six indicators of life orientations: theoretical, economic, political, aesthetic, social and religious [29], which correlate with the vital needs of the individual.

In the second half of the twentieth century, American researcher K. Rogers [32] considered life values as “life goals”. K. Rogers draws attention to the importance of such a life value as “freedom”. The scientist emphasises that freedom is internal education, is the ability to choose any externally presented alternatives [33]. Providing freedom to the student during the educational process, the latter contributes to the development of natural life resources, experience, the ability to make their own choices and find the most optimal solution when planning and implementing life activities by the individual [32; 33].

In the 1970s, psychological and pedagogical practice began to study the diagnosis of life values of an individual in the form of the value-sense sphere of human existence. The most common approach to the study of life values is the concept of M. Rokic. In his works, M. Rokic considers the student's

life values as internal value and semantic beliefs that act as guiding vectors in the construction of life strategies and the implementation of life activities [34].

Pedagogical science and practice, studying the life values of a young person as an important element of the structure of his or her personality, focuses the educational process of a higher education institution on the formation of his or her internal readiness to choose a life path, design life strategies, and carry out certain life activities to meet their needs and interests based on the accepted life values. Particular attention is paid to understanding the meaning of life, identifying life priorities, choosing a life style, developing life skills and competences [6; 10].

The formation of a system of life values in higher education students is based on such principles as trust, care, safety, respect for the nature of personal motivation, cognitive development, self-realisation, creativity. At the same time, four main gradations are distinguished in the formation of students' life values: correctness, intensity, dominance and inclusion.

To acquire these characteristics, American researcher D. Tillman suggests following a special algorithm for the formation of life values of young people: creating a value atmosphere — cognitive exploration — actualisation of internal needs and study of generally accepted values in society — launching a mechanism of incentives — development of skills for the formation of specific life values — self-reflection on specific life values — creative expression — communication — integration of selected values into real life [35].

It is during the future bachelors' studying in higher education institutions that the previously acquired life values are further formed in various areas: professional development, education, family life, social life, personal hobbies, social activity. As noted by M. Bezugla [6] and I. Bekh [7], student age is a period of purposeful and systematic formation of life values. However, this system of values is not yet stable and can

be transformed under the influence of various factors. Therefore, it is especially important to pay attention to the study of changes in students' life values in the process of their education in higher education institutions.

Life values and goals are related to the fundamental system of needs, and a goal is a form of expression of a life ideal in the semantic sphere of the individual. An individual forms his or her life goals on the basis of self-knowledge and self-assessment of his or her abilities. Life values cement all spheres and levels of personality, they are important for the process of activity and normal self-awareness of the personality as a whole. It is also about the significant factors of an individual, such as the meaning of life. Kant wrote: "Filling time with activities that are systematically intensified and have a great purpose as their result is the only sure way to be satisfied with life and at the same time not to feel like an alternative" [24].

One's own life programme is aimed at implementing a life action, programme, or vocation. Therefore, the programme is the basis for understanding the requirements of a responsible person to himself, but rational awareness is accompanied by a specific emotion: "I have to". A clear definition of the interval of achievability of goals and suitability is related to one's life vocation. It is

the conscious vocation that gives expediency, meaning, and perspective to the life path. The goal cannot be presented as a simple implementation of an action; it can prevent the implementation of life plans by unforeseen events and illnesses.

In this study, the future bachelors' life values will be considered as the life orientations of the individual that form the future professional orientation, determine the content of the student's educational and cognitive activity in a higher education institution and reflect the style of social activity during study.

In this study, we will pay attention to and take as a basis the division of life values by the American researcher M. Rokich. The scientist divided life values into two groups: terminal values (especially significant values for the effective implementation of one's own life, based on the individual's beliefs) and instrumental values (the most optimal, in the opinion of the individual, ways of behaving and acting to quickly achieve terminal values) [34].

We agree and also take as a basis the statements of Ukrainian researchers S. Palamar and S. Kondratiuk [17], who note that instrumental values can be conditionally divided into types of values: volitional, intellectual, and interpersonal (Fig. 1.1.).

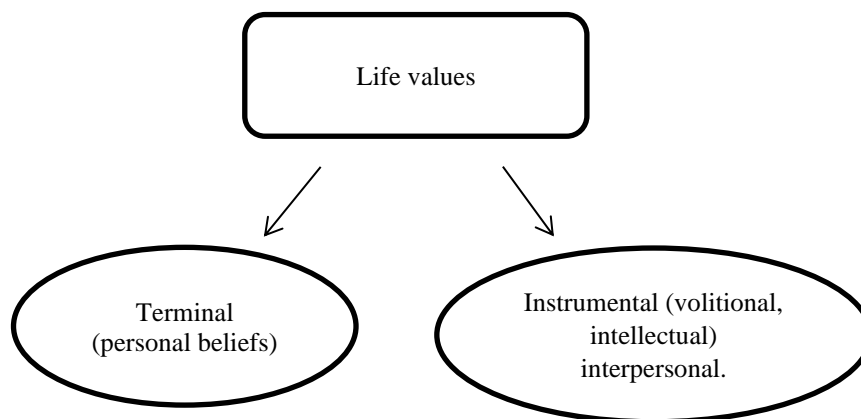

Fig. 1.1: Student's life values during the training period

The formation of students' life values during their studies at higher education institutions is a continuous process, as there is

a constant process of structuring, restructuring of personality, and growth of professional identity. All this is done due to the way the

student's inner and outer life world changes while studying at a higher education institution [14].

It should be emphasised that a student studying at a higher education institution almost always focuses on independent decision-making in a particular life situation in the process of acquiring a future professional activity. At the same time, their professional self-determination is based on an acceptable model of life values.

Modern students adopt life values from people in their immediate social environment. These are family members, classmates, friends, teachers who enjoy special authority and respect in the higher education institution, as well as other people outside the university [11]. During the training period at a higher education institution, a student develops an individual character that he or she will have to live with for the rest of his or her life. In our opinion, this

means that in many ways, the student period of life is the beginning of a person's life path.

Due to the fact that the life values of future bachelors are dynamic during their studies, this enables the individual to quickly adjust and self-reflect on the life value sphere throughout the educational process in the HEI in accordance with new life conditions and circumstances [12].

During the educational process in a HEI, a student's life values go through 3 stages:

- at the first stage, based on their own life experience, they reassess the life values and ideals that guided them before entering the university;
- at the second stage, new life values are acquired;
- at the third stage, there is a diagnosis and formation of a new system of life values in practical activity [16, p. 105] (Fig. 1.2).

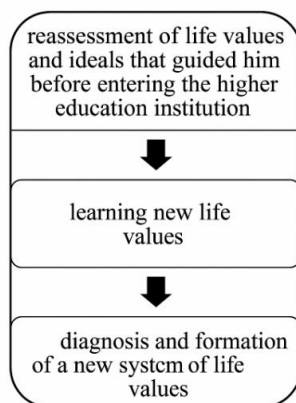

Fig. 1.2: Stages of formation of future bachelors' life values during the training period

A higher education institution influences the formation of life values through educational programmes and a cycle of professionally oriented disciplines that make up the professional training of a specialist. However, not only the higher education institution, through the organisation of the educational process of professional training, influences the development and formation of life values, but also the value environment of the society in which the student lives, also has an impact on the formation of the student's personal life experience [17]. The society defines a social and value paradigm around

the student, which is a set of values of the society itself, family values, value attitudes of the higher education institution and other social values [23]. Therefore, we believe that future bachelors' own life values are formed on the basis of life experience, acquired life knowledge and skills during their studies and manifested in the process of various types of life activities.

Thus, based on the study of scientific works, we believe that the main life values of future bachelors during their studies are: socio-political life and social activity, social communicationns, training and education, professional

development and work, family life, health and safety, leisure (entertainment, hobbies)

An empirical study was conducted to identify the future bachelors' life values during the training period. The goal was to study life values during the training period among first- and fourth-year students.

In accordance with this goal, we set the following tasks:

1) To choose methods that reflect the life values of the respondents from testing and questionnaires of 150 first-year students and 150 fourth-year students.

2) To statistically process the obtained results (method of mathematical data processing: statistical testing of hypotheses based on the distribution of Student's t-test).

In this study, to determine the life values of future bachelors during the training period, we selected methods and conducted an empirical study. The study was conducted on the basis of NTU "KPI" first and fourth year students in the number of 300 respondents.

It should be noted that two methods are often used in Ukraine to conduct surveys to determine and study students' life values: "Morphological Test of Life Values" by V. Sopiv and L. Karpushina and the methodology "Value Orientations" by M. Rokich (direct ranking of 2 classes of values: terminal and instrumental) in the modification of O. Fantalova ("The level of correlation between "values" and "accessibility" in different life spheres") [26].

In this study, we relied on the methods of P. Ivanov, E. Kolobov "Determination of life values of a personality (Must-test)", A. Maslow's methods "Diagnostics of the degree of satisfaction of needs", methods "Hierarchy of life values" (G. Rezapkina), which allowed us to determine the life values of students during the study period.

Thus, we can conclude that first-year students have the following life values: the desire to graduate from university and have a decent job, interpersonal contacts and family relationships. This also shows that students value personal growth, which indicates the desire to graduate from university, improve professional competence; to belong to a social group and the high dependence of the individual on public opinion and the environment, and to develop. Also, first-year students strive for harmonious love relationships and the values of their own and future families. Unlike fourth-year students, first-year students do not yet consider it important to have a decent job.

Unlike first-year students, fourth-year students change their life values during their studies. They strive to find a decent, well-paid job and find themselves in life. But, like first-year students, their desire for interpersonal contacts remains at a high level and even increases, which may be primarily due to their professional training, which involves expanding interpersonal contacts. The development of life values in future bachelors during the study period is shown in Figure 2.1.

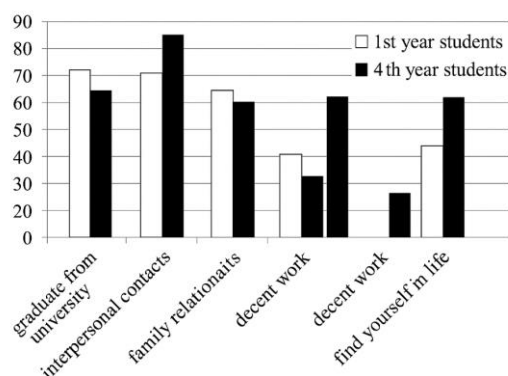

Fig. 2.1: Development of future bachelors' life values in during the training period

To determine the level of satisfaction of the respondents' needs, we used the methodology and which needs are currently the most important to you. It is assumed that they are the least satisfied. Many people have heard of Maslow's pyramid of needs, and they have an idea that each higher need, from physiological and safety to self-actualisation and self-actualisation, is only met when all the previous ones are satisfied. But this is not

always the case — there are exceptions (Appendix B).

A need is a physiological and psychological lack of something, and needs serve as a motive for action.

Thus, we can conclude that fourth-year students have higher level needs. This indicates that the lowest levels of needs have been met during their studies and students can increase their life values. The results are illustrated in Figure 2.2.

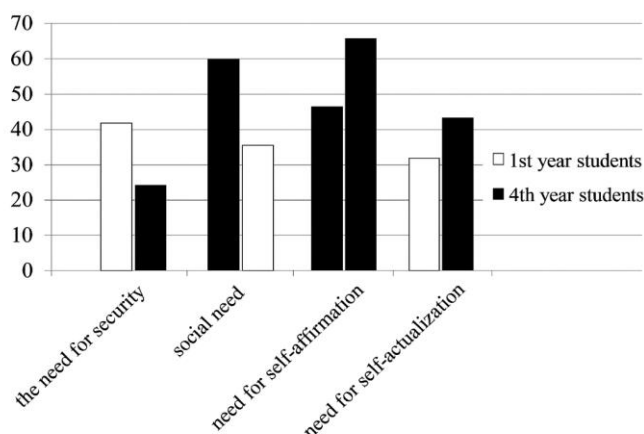

Fig. 2.2: Levels of satisfaction of future bachelors' needs during the study period

According to G. Rezapkina's research, at each stage of a person's life, their life values change according to their hierarchical position. Parts of life values will change in order from higher to lower during the course of study, depending on what a student has already achieved or not achieved. G. Rezapkina identifies eight main life values: health, material security, creativity, family, career, service, fame, and rest, which are important to each person to varying degrees. The first and fourth year students of NTU "KPI" were asked to answer a questionnaire describing various desires and aspirations of a person. According to the results of the study of the development of life values in first and fourth year students during their studies using the Hierarchy of Life Values methodology, we can conclude that during the period of study, students' life values have changed significantly. During their studies, fourth-year

students acquire not only the knowledge and skills necessary for their future professional activities, but also develop spiritual needs, such as the ability to put the interests of loved ones above their own, which indicates the development of higher life values. This can be clearly seen in Figure 2.3.

Conclusions of the research. Thus, the problem of studying the life values of a personality was represented in the early twenty-first century in the works of both American and Ukrainian researchers through the phenomena of the value-sense sphere, life goals, personal values, life significance (personal, social, professional, etc.). Its diagnostic study is aimed at the psychological and pedagogical processes that encourage the emergence, formation, updating of the content of the system of life values and the formation of their hierarchy in the life of an individual.

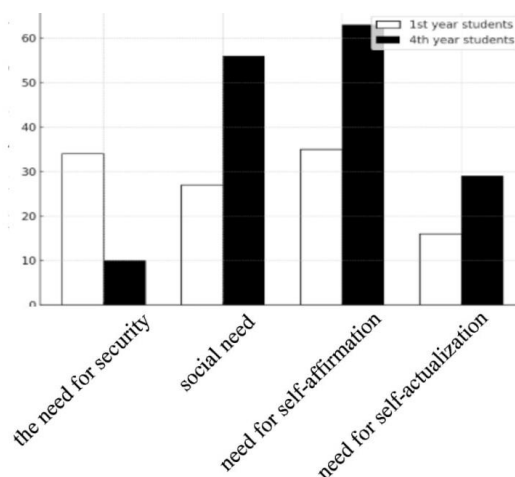

Fig. 2.3: Hierarchy of life values of future bachelors during the study period

An empirical study among students majoring in Psychology at NTU “KhPI” revealed the following:

First, first-year students have the following life values: the desire to graduate from university, interpersonal contacts and family relationships. First-year students also have high hierarchical levels of material security and recreation, which indicates the immaturity of the respondents. Such life values as creativity and service are not practically developed by any student, which indicates an inability to sacrifice their interests for the sake of others. Service, along with creativity, is the highest life value that distinguishes spiritually mature people.

Secondly, unlike first-year students, fourth-year students change their life values during the course of their studies. They strive to find a decent, well-paid job, to find themselves in life. But, as with first-year

students, their desire for interpersonal contacts remains at a high level and even increases, which may be primarily due to their professional training, which involves the expansion of interpersonal contacts. The majority of students developed the values of creativity, career and service during their studies, which indicates their growth and maturity in both the professional and spiritual spheres of life.

Based on the results of the study of life values of first- and fourth-year students during the period of study, we can conclude that their life values have changed significantly during the period of study. Fourth-year students acquire not only the knowledge and skills necessary for their future professional activities, but also develop spiritual needs, such as the ability to put the interests of loved ones above their own, which indicates the development of higher life values.

Список літератури:

1. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Указ Президента України № 344/2013 від 25 черв. 2013 року. URL: <http://osvita.ua/legislation/other/36322/>.

2. Закон України Про вищу освіту (документ 1556-VII, зі змінами). Верховна Рада України. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

3. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років. URL: http://tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_koncepc.pdf.

4. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. URL: https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf.

5. Безлюдний О. Професійно-особистісне самовизначення майбутніх учителів іноземних мов в умовах інформатизації вищої освіти. *Вісник Черкаського університету*. Черкаси, 2018. № 3. С. 13–18.
6. Безугла М. Ціннісні уподобання сучасної студентської молоді. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. 2020. Т. 3, вип. 43. С. 10–18.
7. Бех І. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. Київ–Чернівці : Букрек, 2022. 320 с.
8. Бурцева І. Формування у студентської молоді цінностей і особистісних смислів життя у навчально-виховному процесі класичного університету : дис. канд. пед. наук: 13.00.07. Луганськ, 2012. 284 с.
9. Гусаківська А. Гуманістична психологія : навч. посібник. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Пульсари, 2021. Т. 2. 279 с.
10. Драгой П. Ієрархія життєвих цінностей та стратегій сучасної української молоді. *Соціологія*. 2024. № 4. С. 103–108.
11. Драченко В. Виховання морально-ціннісних орієнтацій підлітків засобами творів світової художньої культури : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. Київ, 2008. 18 с.
12. Зазимко О. Формування життєвих цінностей у юнацькому віці: психологічні особливості. *Вісник КНТЕУ*. 2022. № 4. С. 89–104.
13. Кадикова Т. Динаміка ціннісних орієнтацій студентів-психологів : навч. книга. Дніпропетровськ, 2017. С. 190–196.
14. Кісіль М. Простір освіти з точки зору її основного суб'єкта. *Вісник Черкаського університету*. Черкаси, 2016. Вип. 88. С. 138–141.
15. Маслоу А. Психологія буття. Київ : Ваклер, 2017. 304 с.
16. Очеретяний А. Формування життєвих цінностей у студентів вищих навчальних закладів США та України : дис. доктора філософії. Умань, 2020. 317 с.
17. Паламар С., Кондратюк С. Вплив ціннісних орієнтацій на формування особистості сучасної молоді. *Молодий вчений*. 2017. № 11. С. 404–407. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/11/96.pdf>.
18. Панченко Є. Формування якостей інноваційного лідера в США в системі “старша школа — університет”. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 3. С. 123–128.
19. Підбуцька Н., Серєда Н., Солодовник Т. Психолого-педагогічні аспекти діагностики та шляхи формування відповідальності особистості майбутніх фахівців. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2021. № 1. С. 53–71.
20. Резнік С. Трансформація цінностей освіти в інформаційному просторі. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2015. № 4. С. 47–53.
21. Романовський О., Михайличенко В. Філософія досягнення успіху: навч. посібник. Харків : НТУ “ХПІ”, 2003. 695 с.
22. Романовський О., Михайличенко В., Грень Л. Педагогіка успіху : навч. посібник. Харків : НТУ “ХПІ”, 2011. 376 с.
23. Романовський О., Гура Т., Михайличенко В. Взаємозв'язок самооцінки та впевненості у собі студентів технічних ЗВО та способи їх активізації. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2020. № 4. С. 41–50.
24. Романюк Л. Становлення цінностей особистості: концептуальна модель та її методологічний потенціал. *Психологія особистості*. 2013. № 1. С. 138–148.
25. Столярчук О. Динаміка життєвих пріоритетів студентської молоді. *Науковий огляд*. 2015. № 7. С. 1–9.
26. Субашкевич І. Модифікація методики О. Фанталової “Рівень співвідношення цінності” і “доступності” в різних життєвих сферах”. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2015. № 4–5. С. 77–86.

27. Allport G., Vernon P., Lindzey G. Study of values. Factor Structure for a Combined Sample of Male and Female College Students. *Psychological Reports*. Chicago : The Riverside Publishing Company, 1970. Vol. 27, iss. 3. P. 955–958.
28. Brown S., Glasner A. Assessment matters in higher education. Buckingham: Open University Press, 2003. 134 p.
29. Gorlova N., Romanyuk L., Vanbrabant L. Rens van de Schoot. Meaning-in-life orientations and values in youth: Cross-cultural comparison. *European Journal of Developmental Psychology*. 2012. Vol. 9, iss. 6. P. 744–750.
30. Koteneva A. The Life-meaning Orientations and Biopsychological Age of Correctional Officials. *Psychology and Law*. 2020. Vol. 10, iss. 3. P. 36–51.
31. Köksal N., Yakar A. Scale of Life Skills Supporting Learning for Higher Education Students. *Yükseköğretim Dergisi*. 2022. No. 12(2). P. 296-306.
32. Lijuan Z. Developing Students' Life Education in Colleges and Universities. *Journal of Social Science Humanities and Literature*. Vol. 7, No. 5 2024 p.
33. Maslow A. Religions, Values, and Peak-Experiences. USA : Important Books, 2014. 118 p.
34. Rogers C. Bringing Together Ideas and Feelings in Learning. *Learning Today*. 1972. № 5. pp. 32–43.
35. Rogers C. On Becoming a Person. *A Therapists View of Psychotherapy*. Boston, 1961. 234 p.
36. Rokeach M. The Nature of Human Values. New York : Free Press, 1973. 438 p.
37. Tillman D. Living values. *Activities for Young Adults*. New York : International Coordinating Office, 2001. 85 p.
1. Pro Natsionalnu stratehiiu rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku [On the National Strategy for the Development of Education in Ukraine until 2021]. *Ukaz Prezidenta Ukrainy No 344/2013 vid 25 cherv. 2013 roku*. URL: <http://osvita.ua/legislation/other/36322/>.
2. Zakon Ukrainy Pro vyshchu osvitu (dokument 1556-VII, zi zminamy) [Law of Ukraine On Higher Education (document 1556-VII, as amended)]. *Verkhovna Rada Ukrainy*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
3. Kontseptsiaia rozvytku osvity Ukrainy na period 2015–2025 rokiv [The Concept of Education Development of Ukraine for the period 2015-2025]. Available at: http://tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_koncepc.pdf.
4. Stratehiia staloho rozvytku Ukrainy do 2030 roku [Sustainable Development Strategy of Ukraine until 2030]. Available at: https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf.
5. Bezliudnyi O.. Profesiino-osobystisne samovyznachennia maibutnikh uchyteliv inozemnykh mov v umovakh informatyzatsii vyshchoi osvity [Professional and Personal Self-Determination of Future Foreign Language Teachers in the Context of Higher Education Informatisation]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu*. Cherkasy, 2018. No. 3. pp. 13–18.
6. Bezuhla M. Tsinnisni upodobannia suchasnoi studentskoi molodi [Value preferences of modern students]. *Problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity*. 2020. Vol. 3, iss. 43. pp. 10–18.
7. Bekh I. Osobystist na shliakhu do dukhovnykh tsinnostei [Personality on the way to spiritual values]. Monohrafiia. Kyiv–Chernivtsi : Bukrek, 2022. 320 p.
8. Burtseva I. Formuvannia u studentskoi molodi tsinnostei i osobystisnykh smysliv zhyttia u navchalno-vykhovnomu protsesi klasychnoho universytetu [Formation of values and personal meanings of life in students in the educational process of a classical university]. Dys. kand. ped. nauk: 13.00.07. Luhansk, 2012. 284 p.
9. Husakivska A. Humanistychna psykholohiia [Humanistic psychology].

References:

- Navch. posibnyk. dlia stud. vyshch. navch. zakl. Kyiv : Pulsary, 2021. Vol. 2. 279 p.
10. Drahoi P. Hierarkhiia zhyttievkykh tsinnostei ta stratehii suchasnoi ukrainskoi molodi [Hierarchy of life values and strategies of modern Ukrainian youth]. *Sotsiologhiia*. 2024. No. 4. pp. 103–108.
11. Drachenko V. Vychovannia moralno-tsinnisnykh oriiantatsii pidlitkiv zasobamy tvoriv svitovoi khudozhnoi kulturi [Education of moral and value orientations of adolescents by means of works of world art culture]. *Dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk*. Kyiv, 2008. 18 p.
12. Zazymko O. Formuvannia zhyttievkykh tsinnostei u yunatskomu vitsi: psykholohichni osoblyvosti [Formation of life values in adolescence: psychological features]. *Visnyk KNTEU*. 2022. No. 4. pp. 89–104.
13. Kadykova T. Dynamika tsinnisnykh oriiantatsii studentiv-psykholohiv [Dynamics of value orientations of psychology students]. *Navch. knyha*. Dnipropetrovsk, 2017. pp. 190–196.
14. Kisil M. Prostir osvity z tochky zoru yii osnovnogo subiekta [The space of education from the point of view of its main subject]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu*. Cherkasy, 2016. Iss. 88. pp. 138–141.
15. Maslou A. Psykholohiia buttia [Psychology of being]. Kyiv : Vakler, 2017. 304 p.
16. Ocheretianyi A. Formuvannia zhyttievkykh tsinnostei u studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv SShA ta Ukrainy [Formation of life values in students of higher educational institutions of the USA and Ukraine]. *Dys. doktora filosofii*. Uman, 2020. 317 p.
17. Palamar S., Kondratiuk S. Vplyv tsinnisnykh oriiantatsii na formuvannia osobystosti suchasnoi molodi [The influence of value orientations on the formation of the personality of modern youth]. *Molodyi vchenyi*. 2017. No. 11. pp. 404–407. Available at: <http://molodyvchenyi.in.ua/files/journal/2017/1/196.pdf>.
18. Panchenko Ye. Formuvannia yakosti innovatsiinoho lidera v SShA v systemi “starsha shkola — universytet” [Formation of the qualities of an innovative leader in the US in the high school-university system.]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*. 2015. No. 3. pp. 123–128.
19. Pidbutska N., Sereda N., Solodovnyk T. Psykholoho-pedahohichni aspekty diahnostryky ta shliakhy formuvannia vidpovidalnosti osobystosti maibutnikh fakhivtsiv [Psychological and pedagogical aspects of diagnostics and ways of forming the responsibility of future specialists]. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymy systemamy*. 2021. No. 1. pp. 53–71.
20. Reznik S. Transformatsiia tsinnostei osvity v informatsiinomu prostori [Transformation of education values in the information space]. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymy systemamy*. 2015. No. 4. pp. 47–53.
21. Romanovskyi A., Mykhailychenko V. Filosofiia dosiahnennia uspikhu [Philosophy of achieving success]. *Navch. posobnyi*. Kharkiv : NTU “KhPI”, 2003. 695 p.
22. Romanovskyi O., Mykhailychenko V., Hren L. Pedahohika uspikhu [Pedagogy of success]. *Navch. posibnyk*. Kharkiv : NTU “KhPI”, 2011. 376 p.
23. Romanovskyi O., Hura T., Mykhailychenko V. Vzaiemozviazok samoostinky ta vpevnenosti u sobi studentiv tekhnichnykh ZVO ta sposoby yikh aktyvizatsii [Interrelation of self-esteem and self-confidence of students of technical universities and ways to activate them]. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymy systemamy*. 2020. No. 4. pp. 41–50.
24. Romaniuk L. Stanovlennia tsinnostei osobystosti: kontseptualna model ta yii metodolohichniy potentsial [Formation of personal values: a conceptual model and its methodological potential]. *Psykhologhiia osobystosti*. 2013. No. 1. pp. 138–148.
25. Stoliarchuk O. Dynamika zhyttievkykh priorytetiv studentskoi molodi [Dynamics of life priorities of student youth]. *Naukovyi ohliad*. 2015. No. 7. pp. 1–9.

26. Subashkevych I. Modyfikatsiia metodyky O. Fantalovoi "Riven spivvidnoshennia tsinnosti" i "dostupnosti" v riznykh zhyttievkykh sferakh" [Subashkevych I. Modyfikatsiia metodiki O. Fantalovoi 'Riven spivvidnoshennia tsinnosti' i "dostupnosti" v riznykh zhyttievkykh sferakh"]. *Pedahohika i psykholohiia profesiinoi osvity*. 2015. No. 4–5. pp. 77–86.
27. Allport G., Vernon P., Lindzey G. Study of values. Factor Structure for a Combined Sample of Male and Female College Students. *Psychological Reports*. Chicago : The Riverside Publishing Company, 1970. Vol. 27, iss. 3. P. 955–958.
28. Brown S., Glasner A. Assessment matters in higher education. Buckingham: Open University Press, 2003. 134 p.
29. Gorlova N., Romanyuk L., Vanbrabant L. Rens van de Schoot. Meaning-in-life orientations and values in youth: Cross-cultural comparison. *European Journal of Developmental Psychology*. 2012. Vol. 9, iss 6. P. 744–750.
30. Koteneva A. The Life-meaning Orientations and Biopsychological Age of Correctional Officials. *Psychology and Law*. 2020. Vol. 10, iss. 3. P. 36–51.
31. Köksal N., Yakar A. Scale of Life Skills Supporting Learning for Higher Education Students. *Yükseköğretim Dergisi*. 2022. No. 12(2). P. 296–306.
32. Lijuan Z. Developing Students' Life Education in Colleges and Universities. *Journal of Social Science Humanities and Literature*. Vol. 7, No. 5 2024 p.
33. Maslow A. Religions, Values, and Peak-Experiences. USA : Important Books, 2014. 118 p.
34. Rogers C. Bringing Together Ideas and Feelings in Learning. *Learning Today*. 1972. No 5. pp. 32–43.
35. Rogers C. On Becoming a Person. *A Therapists View of Psychotherapy*. Boston, 1961. 234 p.
36. Rokeach M. The Nature of Human Values. New York : Free Press, 1973. 438 p.
37. Tillman D. Living values. *Activities for Young Adults*. New York : International Coordinating Office, 2001. 85 p.

Стаття надійшла до редакції 10.05.2025